# Näringsutskottets betänkande

# 1980/81:29

## över proposition 1980/81:22 om insyn i statliga företag jämte motioner

### Ärendet

Genom proposition 1980/81:22 (industridepartementet) har regeringen (1) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet i propositionen har anfört om

a. årlig redogörelse över de statliga företagens verksamhet,

b. riksdagsledamöternas möjlighet att närvara och ställa frågor vid bolagsstämmor med vissa statligt ägda aktiebolag,

c. möjlighet för vissa av riksdagen utsedda riksdagsledamöter att delta i informationsmöten med Statsföretag AB och Svenska Varv AB.

Regeringen har i propositionen föreslagit riksdagen (2) att godkänna vad föredragande statsrådet anfört i fråga om årsredovisningarna för Statsföretag AB och Svenska Varv AB.

Med anledning av propositionen har väckts två motioner, som redovisas nedan.

### Propositionen

I propositionen redovisas olika åtgärder som regeringen avser att vidta för att förbättra riksdagens insyn i de statliga företagen. Bland dessa är främst följande. Regeringen skall årligen överlämna en redogörelse till riksdagen över de statliga företagens verksamhet. Det förutsätts att motioner skall få avlämnas med anledning av denna redogörelse. Den nuvarande ordningen med riksdagsbehandling av Statsföretag AB:s och Svenska Varv AB:s årsredovisningar föreslås upphöra. Samtliga riksdagsledamöter skall äga rätt att närvara vid bolagsstämmor i företag där staten har det dominerande ägarinflytandet, i första hand företag där staten äger mer än 90 % av aktierna – allt under förutsättning att bolaget eller rörelsedrivande dotterbolag har minst 50 anställda. Icke blott Statsföretag AB – som nu – utan även Svenska Varv AB skall bereda högst 18 av riksdagen utsedda ledamöter tillfälle att deltaga i årliga informationsmöten.

**Motionerna**

*Yrkanden*

De motioner som har väckts med anledning av propositionen är

1980/81:110 av Johan Olsson m.fl. (c, m, fp), vari hemställs att riksdagen beslutar bibehålla regeln att 18 av riksdagen särskilt utsedda riksdagsledamöter bereds rätt att delta i Statsföretags bolagsstämmor,

1980/81:111 av Ingvar Svanberg m.fl. (s), vari hemställs att riksdagen

1. beslutar att fortsättningsvis utse ett begränsat antal riksdagsledamöter med särskilt ansvar för att följa verksamheten vid de statliga företagen,

2. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om omfattningen av riksdagsmäns närvarorätt vid bolagsstämmor i statliga företag,

3. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om särskilda informationsmöten med statliga företag,

4. begär att regeringen till riksdagen framlägger förslag till förändring i tilläggsbestämmelse 3.11.2 i riksdagsordningen i enlighet med vad som föreslås i motionen.

*Motivering*

Erfarenheterna av systemet med att riksdagen utser 18 riksdagsledamöter att närvara vid Statsföretag AB:s bolagsstämmor har, anförs i motion 1980/81:110, varit enbart positiva. Dessa ledamöter har därigenom fått ett särskilt ansvar att orientera sig om och följa Statsföretags utveckling. Det finns ingen anledning att frångå den ordningen, säger motionärerna. Samtidigt förklarar de att de inte har någonting emot regeringens förslag att det införs en allmän möjlighet för riksdagsledamöterna att närvara vid Statsföretags och andra statliga aktiebolags bolagsstämmor.

Även i motion 1980/81:111 tillstyrks att rätten att närvara vid Statsföretags bolagsstämmor utvidgas till att gälla alla riksdagsledamöter. Motionärerna uttalar emellertid att det vore värdefullt om riksdagen även i fortsättningen utser ett begränsat antal ledamöter med särskilt ansvar för att följa verksamheten vid de statliga företagen. Den föreslagna begränsningen att närvarorätten skall gälla endast aktiebolag i vilka staten äger mer än 90 % av aktierna ogillas av motionärerna, som anser att gränsen bör sättas vid en ägarandel av minst hälften – fortfarande med restriktioner beträffande de minsta företagen. Vidare vill motionärerna att man skall ta fasta på de positiva erfarenheterna av de särskilda informationsmötena och utvidga detta system till att avse informationsmöten med dels dotterbolag till Statsföretag, dels andra bolag som omfattas av reglerna om närvarorätt för riksdagsledamöter vid bolagsstämmor. Riksdagen föreslås anmoda regeringen att se över möjligheterna till en sådan utvidgning av systemet. Den av

motionärerna önskade ändringen i en tilläggsbestämmelse till riksdagsordningen gäller motionsrätt med anledning av regeringens redogörelse över de statliga företagen.

**Utskottet**

På förslag av näringsutskottet (NU 1975/76:39) – med anledning av motioner – uttalade riksdagen våren 1976 att frågan om förbättrad redovisning av och ökad insyn i statliga företag borde utredas genom regeringens försorg. Så har skett genom den s. k. redovisningsutredningen, som hösten 1978 lade fram betänkandet (SOU 1978:63) Riksdagens insyn i statliga företag. Förslagen i proposition 1980/81:22 bygger på detta betänkande. På det hela taget har regeringen anslutit sig till utredningens rekommendationer. Utöver punkter som hänskjuts till riksdagen för beslut eller yttrande berörs i propositionen några punkter som regeringen uppenbarligen kan bestämma om utan riksdagens medverkan. Detta gäller vad som sägs om de statliga företagens offentliga redovisning och om register över statliga företag. Utskottet har inga invändningar mot vad industriministern anför på dessa punkter.

Med särskilda skrivelser överlämnar regeringen årligen till riksdagen de årsredovisningar som – enligt aktiebolagslagens bestämmelser och vedertagen praxis – avges av Statsföretag AB och Svenska Varv AB. Enligt en tilläggsbestämmelse till riksdagsordningen får motioner avlämnas med anledning av dessa årsredovisningar. Denna motionsrätt har utnyttjats sparsamt. Näringsutskottet avger betänkanden över årsredovisningarna efter beredning som brukar innefatta diskussion med Statsföretags resp. Svenska Varvs ledning. I de fall då inga motioner väckts har dessa betänkanden varit av rent formell karaktär och inte föranlett debatt i kammaren. Regeringen utger årligen också en redogörelse för hela den statliga företagssektorn. Denna publikation – senast med titeln Statliga företag 1980 – överlämnas inte formellt till riksdagen men är till stor nytta i riksdagsarbetet.

I propositionen föreslås att den nuvarande ordningen med riksdagsgranskning av Statsföretags och Svenska Varvs årsredovisningar skall upphöra. I stället för dessa skall regeringen varje år lämna riksdagen en samlad redogörelse över de statliga företagen. Det förutsätts att denna skall grunda motionsrätt och behandlas av utskott.

Utskottet tillstyrker att denna nya ordning införs. Med gillande noterar utskottet utredningens och regeringens förslag att redogörelsen med vissa mellanrum skall omfatta också en principdeklaration om det statliga företagandets mål och riktlinjer samt en översiktlig framställning om i vad mån uppställda mål har uppnåtts. Den statliga företagssektorns organisation och verksamhet ger förvisso statsmakterna anledning till regelbundet återkommande principiella överväganden. Utskottet förutsätter att frågan

om hur redogörelsen skall utformas kommer att övervägas noga, så att informationsvärdet fyller högt ställda krav.

I motion 1980/81:111 konstateras att propositionen inte innehåller något formellt förslag om motionsrätt med anledning av den nya årliga redogörelsen. Motionärerna vill att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till erforderlig bestämmelse härom. Regeringen torde emellertid ha räknat med att en sådan bestämmelse, som tillhör riksdagens interna reglering, bör komma till stånd på konstitutionsutskottets initiativ. Näringsutskottet avser att aktualisera saken hos konstitutionsutskottet när riksdagen har fattat beslut på grundval av detta betänkande.

Sammanfattningsvis ställer sig näringsutskottet alltså bakom de föreslagna riktlinjerna i fråga om årlig redovisning till riksdagen av de statliga företagens verksamhet.

När riksdagen beslöt om inrättandet av Statsföretag AB bestämdes också att den skulle utse en grupp av 18 riksdagsledamöter, vilka skulle få närvara vid Statsföretags bolagsstämmor med rätt att ställa frågor om bolagets och dess dotterbolags verksamhet. Denna ordning har nu tillämpats i tio år. I praktiken har de 18 riksdagsledamöternas uppgift utvidgats genom att Statsföretag också har kallat till informationsmöten vid sidan av bolagsstämmorna. Speciellt denna senare kontaktmöjlighet har bedömts positivt både från riksdagens och från Statsföretags sida. En utvidgad rätt för riksdagsledamöter att närvara vid bolagsstämmor inom den statliga företagssektorn föreslås nu. Enligt propositionen bör envar av riksdagens ledamöter ha möjlighet att närvara vid bolagsstämmor inte bara inom Statsföretag utan också inom andra bolag där staten – direkt – har det dominerande ägarinflytandet.

Denna möjlighet bör, heter det, i första hand omfatta aktiebolag i vilka staten äger mer än 90 % av aktierna. Industriministern förklarar emellertid att han avser att verka för att riksdagsledamöterna får möjlighet att närvara vid bolagsstämmor även i andra delägda statliga aktiebolag. I samtliga fall skall en förutsättning vara att bolaget eller ett rörelsedrivande dotterbolag har minst 50 anställda.

Den angivna 90-procentsgränsen kritiseras i motion 1980/81:111. Motionärerna finner en sådan inskränkning omotiverad och vill att närvarorätten skall omfatta de aktiebolag där staten äger minst hälften av aktierna, dock med den föreslagna restriktionen beträffande de mindre företagen.

Utskottet tillstyrker att alla riksdagens ledamöter får rätt att närvara och ställa frågor vid bolagsstämmor i statliga företag. I praktiken kommer troligen bara ett mindre antal ledamöter att utnyttja denna rätt, men kretsen av intresserade kan variera från företag till företag med hänsyn till ledamöternas skilda intressen. Den samlade effekten av den utvidgade närvarorätten kan på det sättet bli betydande.

När det gäller omfattningen av den kategori företag där närvarorätten skall gälla finner utskottet regeringens förslag väl avvägt. Det bör noteras att

industriministern utfäster sig att verka för att även bolag där den statliga ägarandelen inte ligger över 90-procentsgränsen ger närvarorätt åt riksdagsledamöter. Utskottet avstyrker sålunda det nu aktuella motionsyrkandet. Det kan emellertid vara motiverat att frågan om närvarorättens omfattning omprövas när man har vunnit erfarenhet av den föreslagna ordningen.

Yrkandet i motion 1980/81:110 är att riksdagen skall bibehålla regeln att 18 av riksdagen särskilt utsedda ledamöter bereds rätt att delta i Statsföretags bolagsstämmor. Detta önskemål blir tillgodosett om, såsom föreslås i propositionen, alla riksdagsledamöter får sådan rätt. Vad motionärerna i sak avser torde överensstämma med det yrkande i motion 1980/81:111 som går ut på att riksdagen även fortsättningsvis skall utse ett begränsat antal riksdagsledamöter med särskilt ansvar för att följa verksamheten vid de statliga företagen. I båda fallen lägger motionärerna stor vikt vid de informationsmöten som har hållits vid sidan av bolagsstämmorna. Det är möjligheten till en fortsatt reguljär kontakt i denna form mellan riksdagen och den statliga företagssektorn som man vill slå vakt om.

I regeringens förslag ingår också att den nuvarande ordningen med särskilt utsedda kontaktmän skall bibehållas. Den skall dessutom utvidgas till att omfatta även Svenska Varv. Industriministern förklarar sig beredd att föreslå att en bestämmelse införs i bolagsordningarna för de båda bolagen av innebörd att resp. bolag skall bereda högst 18 av riksdagen för ändamålet särskilt utsedda ledamöter tillfälle att delta i årliga informationsmöten. En icke uttryckligen utsagd förutsättning är då att riksdagen skall besluta om en bestämmelse – rimligen i form av tilläggsbestämmelse till riksdagsordningen – som reglerar valförfarandet och definierar de valdas mandat.

Utskottet anser liksom regeringen och motionärerna att systemet med informationsmöten bör bibehållas och utvidgas. I vilken utsträckning det senare skall ske är en fråga som utskottet återkommer till avslutningsvis. Innan utskottet föreslår riktlinjer för den erforderliga regleringen vill utskottet beröra en fråga i sammanhanget som har att göra med utskottets eget arbete.

Systemet med 18 särskilt valda riksdagsledamöter som svarar för kontakt med Statsföretag beslöts innan riksdagen övergick till den nuvarande utskottsorganisationen. Enligt den princip med fackutskott som sedermera har införts har näringsutskottet som en viktig uppgift att bereda "ärenden om – – – statlig företagsamhet" (tilläggsbestämmelse 4.6.14 till riksdagsordningen). Under de tio år som näringsutskottet har verkat har denna ärendegrupp tilldragit sig stor uppmärksamhet. Ofta har det varit frågan om ansenliga investeringar eller andra aktioner av betydande räckvidd. Utskottet har också haft uppgiften att årligen behandla Statsföretags och på sistone även Svenska Varvs årsredovisning. För att kunna fullgöra sina beredningsuppgifter har utskottet varit beroende av nära kontakter med såväl de båda nu nämnda företagen som dotterföretag till dem och statliga företag utanför de båda koncernerna. Givetvis måste utskottet även i fortsättningen

upprätthålla sådana kontakter och sträva efter att fortlöpande hålla sig informerat om utvecklingen inom den statliga företagssektorn. Andra utskott kan, på särskilda områden, ha motsvarande kontaktbehov, så t. ex. socialutskottet i förhållande till Apoteksbolaget AB. I propositionen och det utredningsbetänkande som den är grundad på berörs inte frågan hur de 18 särskilt utsedda riksdagsledamöternas verksamhet skall relateras till den motsvarande verksamheten inom utskottsorganisationen. Utskottet har inte nu några förslag i detta avseende men finner det viktigt att frågan beaktas, inte minst vid en utvidgning av de 18 ledamöternas uppgifter.

Som nyss sagts tillstyrker utskottet att systemet med 18 särskilt valda riksdagsledamöter bibehålls. Dessa ledamöter bör – enligt önskemålen i motionerna 1980/81:110 och 1980/81:111 – tilldelas särskilt ansvar för att följa verksamheten vid de statliga företagen. Hur detta uppdrag skall anges i författningstext torde få framgå av förslag som konstitutionsutskottet sedermera lägger fram efter samråd med näringsutskottet. I praktiken blir uppgiften främst att delta i informationsmöten och att närvara vid bolagsstämmor.

Enligt propositionen är det för informationsmöten med Statsföretag och Svenska Varv som de 18 ledamöterna skall utses. I motion 1980/81:111 förordas en ytterligare utvidgning av systemet med informationsmöten. Sådana skulle kunna avse dels dotterbolag till Statsföretag, dels andra bolag inom den krets av företag som skulle omfattas av reglerna om rätt för riksdagsledamöter att närvara vid bolagsstämmor. Motionärerna vill att riksdagen skall begära att regeringen ser över möjligheterna till en sådan utvidgning av systemet och återkommer med förslag till riksdagen.

Utskottet tillstyrker att de 18 riksdagsledamöternas uppdrag skall innefatta även kontakter med Svenska Varv. Mera ingående information om dotterbolag till Statsföretag kan givetvis vara motiverad; det synes emellertid naturligt att Statsföretag formellt svarar för sammankomst som är avsedd för sådan information. Det bör inte möta hinder att kontakter därutöver etableras mellan gruppen av 18 riksdagsledamöter och andra statliga företag. Initiativ härtill torde kunna tas formlöst från riksdagens eller vederbörande företags sida. Frågan om näringsutskottet – eller något annat utskott – kan vara lämpligare kontaktforum bör därvid uppmärksammas. Något särskilt uppdrag till regeringen i vad gäller utvidgning av systemet med informationsmöten synes inte erforderligt för närvarande.

Utskottet hemställer

1. beträffande *årlig redogörelse över de statliga företagen*
   att riksdagen
   a) med anledning av proposition 1980/81:22 moment 1 a som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
   b) med bifall till proposition 1980/81:22 moment 2 godkänner vad som i propositionen anförts i fråga om årsredovisningarna för Statsföretag AB och Svenska Varv AB,

c) avslår motion 1980/81:111 yrkande 4,

2. beträffande *rätt för riksdagsledamöter att närvara vid vissa bolagsstämmor*
att riksdagen med anledning av proposition 1980/81:22 moment 1 b och med avslag på motion 1980/81:111 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
3. beträffande *särskilt uppdrag åt vissa riksdagsledamöter*
att riksdagen med anledning av proposition 1980/81:22 moment 1 c i ifrågavarande del, motion 1980/81:110 och motion 1980/81:111 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. beträffande *informationsmöten med vissa statliga företag*
att riksdagen med anledning av proposition 1980/81:22 moment 1 c i ifrågavarande del och motion 1980/81:111 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 20 januari 1981

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

*Närvarande:* Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Sven Andersson (fp), Margaretha af Ugglas (m), Lilly Hansson (s), Birgitta Hambraeus (c), Tage Adolfsson (m), Lennart Pettersson (s), Bengt Sjönell (c), Rune Jonsson (s), Karl Björzén (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Birgitta Johansson (s), Sture Thun (s) och Christer Eirefelt (fp).

**Reservation**

*Rätt för riksdagsledamöter att närvara vid vissa bolagsstämmor* (mom. 2)

Ingvar Svanberg, Lilly Hansson, Lennart Pettersson, Rune Jonsson, Wivi-Anne Radesjö, Birgitta Johansson och Sture Thun (alla s) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 4 med "När det" och slutar på s. 5 med "föreslagna ordningen" bort ha följande lydelse:

När det gäller omfattningen av den kategori företag där närvarorätten skall gälla instämmer utskottet i vad som sägs i motion 1980/81:111. Regeringens 90-procentsgräns ter sig godtyckligt – avgörande bör vara att staten har aktiemajoriteten.

*dels* att utskottet under 2 bort hemställa

2. beträffande *rätt för riksdagsledamöter att närvara vid vissa bolagsstämmor*
att riksdagen med anledning av proposition 1980/81:22 moment 1 b och med bifall till motion 1980/81:111 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

GOTAB Stockholm 1981